

RICERCHE SLAVISTICHE. Pubblicazione dell'Istituto di filologia slava dell'università di Roma e del Seminario di slavistica dell'Istituto universitario orientale di Napoli — a cura di Giovanni Maver.

Nakon posljednjeg prikaza ovog reprezentativnog talijanskog slavističkog časopisa u Slovu 6—8 (1957) nastavljamo s prikazom kasnije izašlih godišta IV—XIII. Ali kako ovaj časopis u svojem širokom spektru obuhvaća čitavu slavističku problematiku, mi ćemo se osvrnuti samo na one naučne priloge koji mogu ići u okvir interesa našeg časopisa.

VOL. IV (1956)

NULLO MINISSI, *Lituano krāštas, slavo kraj* (56—67). Piše o problemu baltoslavenske jezične zajednice na bazi etimološke analize jednoznačne litavske riječi *krāštas* i slavenske *kraj* te slijedi liniju njihova semantičkog razvitka. — IVAN POPOVIĆ, *Una influenza sintattica italiana sui dialetti croati istriani* (68—71). Sada već pokojni autor upozorava na pojavu udvostručavanja ličnih zamjenica u ikavsko-čakavskim i štokavskim govorima zapadne Istre (npr. Mene me boli glava) koja je nastala pod utjecajem istroromanskih i perifernih venecijanskih govora. — GAETANO PERUSINI i MILKO MATIČETOV pod naslovom *Un dizionario etto e due Paternoster Resiani inediti* (76—87) publiciraju — nakon kratkog objašnjenja problema rezijske etničke manjine u Furlaniji — mali vokabular rezijskih riječi zabilježen prvih decenija XIX stoljeća i tekst Očenaša iz istog kraja. Matičetov se i poslije nastavio baviti jezičnim i etnografskim pitanjima Rezijske. — GIOVANNI MAVER, *Influssi italiani nelle »Pjesme spjevane na narodnu« del »Canzoniere raguseo« del 1507* (88—108). Autor je uložio dosta

truda da bi u 12 pjesama Ranjinina kanconijera iz 1507. koje je već Jagić nazvao »spjevanima na narodnu« pronašao utjecaje talijanskog pjesništva. Ipak je sva ta komparativna građa — koja se osniva na analogijama, općim mjestima i motivima svake lirike — za nas neuvjerljiva i nategnuta. Kao da naši ljudi nisu znali ni jedan stih napisati bez zagledanja u talijanske uzore! Samo je za dvije pjesme našao neku analogiju u srpskohrvatskim narodnim pjesmama što ih je našao u Vukovoj zbirci (a u drugim zbirka nije ni tražio). Jedna je »Ela dušo kokorušo« (s motivom kako momak daje djevojci rubac da mu ga opere), u Vuka »Pasio konja mlado momče«. Druga je »Dvije sta mi se na vodi karale« (motiv: djevojka je isplela tri vijenca, jedan za brata, drugi za sebe, a treći je niz Dunaj pustila za dragoga), u Vuka »Smilj Smiljana pokraj vode brala«. Ali ni ovim dvjema pjesmama autor nije sklon priznati domaće podrijetlo. On je prelistao zbirke talijanskih narodnih pjesama i gdje god je našao kakav spomen o rupcu ili o pletenju vijenca — svuda vidi talijanski potencijalni predložak. Slično je autor i za druge pjesme na narodnu tražio paralelne situacije i izraze po talijanskoj narodnoj i umjetnoj poeziji. Sličnosti toliko ističe s namjerom da pokaže kako su i ove pjesme odjeci talijanskih muza kao i druge Držičeve i Menčetićeve pjesme i da u njima ne treba tražiti originalnosti našega pučkog pjesništva. Autor ide još dalje: budući da je Vuk spomenute dvije pjesme našao u Dubrovniku, koji je bio mnogostruko otvoren talijanskim utjecajima, nije isključeno da su i druge pjesme što ih je Vuk zapisao u Dalmaciji proizašle iz pučke i umjetne talijanske poezije.

VOL. V (1957)

NULLO MINISSI, *Criteri e metodi nella edizione e recensione della Povešt' vremennykh let* (16—28). Autor je dao kritički osvrt na rukopisnu tradiciju i na izdanja ove stare ruske kronike te sugerira veću primjenu unutrašnjih kriterija da bi se došlo do prvobitnog teksta. — CARLO VERDIANI, *Il codice Dalmatico-Laurenziano* (29—141). U ovoj raspravi autor obrađuje hrvatski rukopis pisan latinicom i čakavsko-ikavskim narječjem što ga je on g. 1953. našao u firentinskoj biblioteci Medicea Laurenziana. Rukopis ima ff. 171, do f. 120 pisala ga je jedna ruka, a dalje barem 4 ruke, ali autor se bavi samo ovim prvim dijelom. Kako je rukopis krnji, nije direktno datiran niti mu je označen autor ili pisar. Stoga je autor uložio mnogo truda da bi kodeks datirao, odredio mu ambijent, autora, sadržaj i predložke, a svoje rezultate sam naziva preliminarnim poslom za kojim treba da slijede minuciozne rasprave o svakom pojedinom sastavnom dijelu. U 1. glavi autor je opisao kodeks i datirao ga kolebljivo u prve decenije XVI st., ali je kasnije dopustio datiranje i u posljednja dva decenija XV stoljeća. U 2. glavi prikazan je sadržaj: a) Prikazanje muke sv. Margarite u osmercima kojemu na početku manjkaju 624 stiha. b) Život sv. Ivana Krstitelja u prozi i dvanaestercima, analogan je tekstu u Lucićevo Vrtnu (što ga je izdao J. Badalić kao Marulićev autograf), ali Lucićevo tekst ima već izmjena i izostavljanja. c) Život sv. Jerolima našega pravoga Dalmatina poklapa se s tekstom što ga je izdao Jagić (Starine I) po rukopisu XVI stoljeća, ali ovdje je zatim dodana pjesma o sv. Jeronimu koja se poklapa s istom pjesmom (»Anjelske kriposti«) u senjskom glagoljskom Transitu (1508) i Verdiani ju je cijelu publicirao. O toj se pjesmi u posljednje vrijeme dosta raspravljalo (isp. A. Nazor u Slovu 15—16) te je prevladalo mišljenje da joj je autor Marulić. d) Život sv. Šimuna u prozi i u stihu. e) Život sv. Vincenca u prozi, samo je invokacija u dvanaestercima. f) Mala rasprava o molitvi. g) Rasprava o Očenašu. h) Rasprava o Zdravoj Mariji. i) Mirakul Marijin.

j) Govorenje svrhu muke Gospođina, u koje je umetnuta pjesma Zdrav križu prisveti koja je složena u dvanaestercima s dvostrukim rimama koje se prenose na polovicu slijedećeg dvostiha. U 3. glavi govori se o vjerojatno jednom autoru svih priloga u kodeksu; a taj je po svim indicijama — sadržaju, grafiji, jeziku, stilu i stihovima — Mar-ko Marulić. Konačnog dokaza za to nema. U 4. 5. i 6. glavi je autor pitanje obradio prvi prilog tj. Muku sv. Margarite te publicirao krnji tekst paralelno uz mlađi zadarski i šibenski (Vrančičev) rukopis što ih je publicirao Fancev. No budući da Fancev nije napisao gdje se nalazi šibenski rukopis, Verdiani ga nije mogao pronaći pa je za nj napisao da je »introvabile« (str. 70). Sada možemo njega i ostalu javnost obavijestiti da se rukopis našao u Fancevljevoj ostavštini te da se sada nalazi u Arhivu Jugoslavenske akademije. Za ovo je prikazanje prof. Verdiani dokazao da ono nije osnovano ni na talijanskoj versificiranoj reprezentaciji ni na glagoljskim proznim legendama, nego da slijedi u stopu jednu latinsku proznu redakciju. Da bi to dokazao, on je naveo i latinski tekst kao i glagoljski. Na njegovu transliteraciju hrvatskoglagoljskog teksta stavio bih primjedbu da nas ne zadovoljava prenošenje glagoljskog *h* sa *ch*, ni »šta« sa *šč* (npr. gospodujuščich), ni »derv« sa *dj* (npr. an'djli). Verdiani ovo djelo također pripisuje Maruliću po načelu: Ako se dokaže da je bilo koji prilog ovog kodeksa Marulićev, onda su svi Marulićevi, U 7. glavi autor sažimlje ono što je raspravljao, naročito o datiranju i o mogućnosti pripisivanja tekstova Maruliću, pri čem se oslanja mnogo na tekst o sv. Jeronimu i o sv. Ivanu.

VOL. VI (1958)

CARLO VERDIANI, *Prose e versi inediti di Marco Marulo nel codice Dalmatico-Laurenziano* (119—149). Autor je nastavio proučavanje firentinskog rukopisa, premda — kako sam veli — nema velikih obrata ni dopuna svojoj prednjoj radnji, a ni od kolega nije dobio sugestija i mišljenja. Vjerojatno se nadao da će s jugoslavenske strane dobiti veći odaziv na postavljene

probleme. Ovdje autor najavljuje svoje daljnje istraživanje u četiri etape: 1. sabrati i ocijeniti leksičku građu, 2. odrediti postotke posuđenica, 3. utvrditi grafičke i fonetske pojedinosti, 4. pokušati pronaći izvore pojedinih priloga; ali u ovoj radnji on usredotočuje svoj interes samo na argumente koji govore direktno ili indirektno za Marulićevo autorstvo sastavnih dijelova kodeksa. Mnoge je argumente spomenuo već u prvoj radnji, a ovdje ih pojačava i dopunjuje. Argumenti i naslućivanja su mu: u grafiji i u latinskim citatima koji se neposredno prevode na hrvatski; u patriotskom izljevju u Životu sv. Jeronima; u Životu sv. Ivana kojemu nije našao predloška u latinskim ni u talijanskim predlošcima (a oslanja se i na Badalićevo mišljenje); u Životu sv. Šimuna za koji nalazi neke paralele u jednoj od Marulićevih *Quinquaginta parabolarum*; u podacima da je Marulić svojoj sestri Biri, benediktinki, dao i oporučno ostavio neke svoje rukopise te da su sačuvane dvije Markove poslanice benediktinki Katarini Obertić i da se autor u firentinskom zborniku češće obraća čitaocu sa »pridraga sestrice« i sl. — iz čega autor zaključuje da je kodeks vjerojatno pisan baš za Marulićevu sestru; u Životu sv. Šimuna kojemu autor nije našao sličnog teksta pa misli da je njime Marulić počastio uspomenu svoga pokojnog brata Šimuna; u stihovima ovog kodeksa koji su već potvrđeni kao Marulićevi ili se po tehničkim stihovima mogu pripisivati Maruliću. Na kraju autor sudu da su stihovi ovog zbornika iz mladih dana Marulićeva pjesnikovanja (u zrelije doba ide Judita i Suzana) te u njima opaža stalni uspon u versifikaciji (od osmerca do komplicirane dvanaesteračke strofe s dvostrukom rimom) kao i u grafiji i jeziku. Sustezanje od konačnog zaključka da se Maruliću pripisuju svi prilozi u zborniku leži u tome što još nisu utvrđene polazne točke, a to je repertorij i datiranje Marulićevih djela. Očekuje se temeljita revizija izdanja Marulićevih djela iz 1869. Priželjujući nova istraživanja autor na kraju upozorava na interesantnu činjenicu da su gotovo svi predmeti zbornika *Laurenziane* (osim možda u sv. Margariti i o sv. Šimunu) iz

dominikanskoga ambijenta, a to je dobro došla indicacija. Nadajmo se da će nas prof. Verdiani doskora obdariti novom raspravom iz područja koje proučava. — RICCARDO PICCHIO, »*Prerinscimentalismo esteropeo*« e »*Rinascita slava ortodossa*« (185—199). Autor se kritički osvrtuje na prilog D. S. Lihačeva na IV kongresu slavista u Moskvi o drugom južnoslavenskom utjecaju u Rusiji po kojem treba kulturno kretanje XIV—XV stoljeća shvatiti kao istočnoslavenski predpreporod. Picchio nastoji definirati kulturno-jezičnu sredinu u kojoj se razvio novi stilistički pravac crkvenoslavenske književnosti XVI stoljeća pa predlaže sintetičku formulu: slavenski pravoslavni preporod.

VOL. VII (1959)

OLDŘICH KRÁLÍK, *La legenda di Laurentius di Montecassino su san Venceslao ed il suo modello* (24—46). Ova legenda montekasinskog monaha Laurentiusa je u literarnom pogledu lijepa, ali je imala manje sreće nego Gumpoldova (pisana između 973 i 983) jer se udaljila od službene verzije Vaclavljeve legende, kakva se ogleda u legendi »*Crescente fide*« i u Gumpolda. Laurentiusova ima više zajedničkih momenta s tzv. Prvom staroslavenskom legendom koja je bolje sačuvana u hrvatskoglagoljskim brevijarima nego u ruskom tekstu (izd. Vostokov). Autor smatra neodrživim mišljenje da bi Laurentius pisao na osnovi usmenih informacija nekoga koji je poznao slavensku legendu, nego misli da se neka podudaranja Laurentiusova teksta s legendom »*Crescente fide*« i sa staroslavenskom legendom mogu objasniti pretpostavkom da je postojala jedna verzija legende »*Crescente fide*« koja je bila zajednički uzorak i Laurentiusu i Prvoj staroslavenskoj legendi. Taj model bio je kasnije različito i samostalno obrađivan. U namjeri da rekonstruirati arhetip Laurentiusove legende autor poređuje navedene tekstove, ventilira razna sporna pitanja o postanju kulta sv. Vaclava i njegovih legenda te zaključuje da je postojao stariji tekst legende »*Crescente fide*«. Taj pratek je — po autorovu izvodenju — bio složen u nekom benediktinskom samostanu u Italiji osamdesetih godi-

na X-og stoljeća, dok je »Crescente fide« bila pisana poslije osnutka praške biskupije tj. poslije 973. Po njegovu mišljenju Laurentius je pisao još za života sv. Vojtjeha (Adalberta) tj. prije g. 997, kad je Vojtjeh umro mučeničkom smrću.

VOL. VIII (1960)

IVAN DUJČEV, *Il problema delle lingue nazionali nel medio evo e gli Slavi* (39—60). Autor raspravlja s vrlo dobrim poznavanjem materijala o problemu narodnog jezika u javnoj upotrebi, osobito u crkvi, polazeći od dva različita gledišta u nauci: G. Bardyja, koji u narodnim jezicima vidi zapreku jedinstvu, i C. Korolevskoga koji ističe šarenilo u upotrebi jezika u crkvi. U letimičnom pregledu govori se o afirmaciji i borbi između grčkog i latinskog jezika u ranom srednjem vijeku u crkvi i administraciji, a zatim o upotrebi drugih narodnih jezika na području istočne crkve. Korolevski ih do XII stoljeća navodi sedam, a biograf Konstantina-Ćirila (VC XVI) odnosno sam Ćiril nabraja ih čak dvanaest. Od različitih tumačenja tog mjesta Dujčev se opredjeljuje baš za liturgijske jezike i daje dokaze i indicije za nekoliko narodnih jezika u liturgiji. Zadržava se na pitanju toliko diskutiranog izraza *rus'skymi pismeny* te se priklanja obliku *fružskij* (od *francus*) — dakle gotskom alfabetu. Prelazi na Hrabrove argumente u korist narodnog jezika i pisma, ističe značenje pjesme Proglas evanđelja u čast narodne pismenosti i ustrajnost borbe protiv trojezičnika. Navodi neke izvore da pokaže kako bizantska crkva nije bila protivna upotrebi narodnih jezika u liturgiji i kako je optuživala rimsku crkvu što se protiviti bogoslužnju i u drugim jezicima osim u ona tri. Rimaska crkva nije imala ustrajan stav ier je na jednom koncilu g. 794. definirala: »ut nullus credat, quod non nisi in tribus linguis Deus orandus sit...«, ali je više puta mijenjala svoj stav za volju jedinstva. Uputa cara Mihajla III (VC XIV) u pismu knezu Rastislavu bila je direktiva za ćirilometodsku akciju, oni su radili u duhu Carigrada. Autor zaključuje da je odobrenje slavenskog pisma i jezika imalo veliko historijsko značenje jer je otvorilo glavni put za

razvitak slavenske kulture. — RICCARDO PICCHIO, *Compilazione e trama narrativa nelle »Vite« di Costantino e Metodio* (61—94). Ovdje autor analizira strukturu i stilске tendencije u VC i VM polazeći od konstatacije da su te legende bile više proučavane kao izvori, a manje kao književna djela. Na važnost estetskog proučavanja upozorili su već Van Wijk i zatim Lehr-Splaviński. Autor se ne miješa u spor da li su legende originalno slavenske ili su prevedene s grčkog, ali što se tiče autorstva on zastupa mišljenje da svaka legenda ima svog autora i da nisu pisane u isto vrijeme. U njima autor nastoji da otkrije dva osnovna sastavna dijela: jedno je potka pričanja, a drugo kompilacija sastavljena od stilskih elemenata i umetaka. Stilska individualnost je u VM mnogo jasnija nego u VC. U VC ima više stranih stilskih elemenata, a narativna potka nije vješto povezana. Varav je utisak da je VC redigirana s većim bogatstvom retoričkih sredstava. VM je i po povezanosti narativne fabule i po razboritoj jezičnoj brizi mnogo superiornija. Treba promijeniti uhodano mišljenje da je autor VC obrazovani od autora VM. Picchio zastupa mišljenje da su se u tekstove umetali stilistički umeci i da su oni složeni. Tako se mogu objasniti pasusi koji se u obje legende ne podudaraju i koji dovode do različitih zaključaka o datiranju, ideologiji i lokaciji na Balkan ili u Moravsku. Ipak oba teksta imaju sukladnih crta koje navode na jedan zajednički model kojim su se oba autora služila. Osobito na to upućuje prva glava VM. — EDMUND WINKLER, *Il più antico dizionario latino-polacco (del 1424)* (96—111). Autor publicira mali vokabular od 530 latinskopoljskih riječi što ga je našao u kaptolskom arhivu u Trentu u jednom rukopisu koji sadrži isprave i pisma kralja Ladislava Jagelovića. Bio je pisan za trentskog biskupa Aleksandra, rodom Poljaka, g. 1424. — BRUNO MERIGGI, *Due testi cecchi scoperti da E. Winkler nell'Archivio del Capitolo trentino* (112—125). Autor publicira dva češka teksta, dva crkvena govora, pisana malo prije g. 1424, a nađena u gore spomenutom trentskom rukopisu.

VOL. IX (1961)

JOŽE POGAČNIK, *Riflessi dei movimenti letterari europei nella letteratura slovena antica* (3—38). Autorov je napor usmjeren na postavljanje stare slovenske književnosti u okvire moderno shvaćene literarne historije i kritike, jer se starija pozitivistička filološka škola nije dovoljno bavila analizom ideološke i stilske stvarnosti književnog teksta. Autor vidi u slovenskoj književnosti homogen proces u kojem se ogledaju i drugi, osobito sociološko-ekonomski i ideološki procesi, a o njima je ovisan stil. Mnogo daje važnosti kompozicijskoj podjeli. U proučavanju stare književnosti traži ravnotežu između književno vrijednih tvorevina i onih koji spadaju u običnu pismenost. Važne su mu one pojave koje su dovele do umjetnosti riječi ili do literarne svijesti. Domaći razvoj i domaći ambijent stvarali su prilike za primanje tuđih pobuda. U traženje nove sistematizacije i valorizacije slovenske književnosti treba priznati određene vrijednosti onim tekstovima koji su de facto prvobitno imali drugu tj. vjersku ulogu, ali se u njima vide — primjerene vremenu — umjetničke vrijednosti i tragovi ljudskog duha. Kasnije je autor u više navrata razrađivao predmet ove rasprave, napr. u Slovu 14 (1964), u praškoj Slaviji 35 (1966), a naročito u izdanju Freisinger Denkmäler, München 1968. — ARTURO CRONIA, *Ascendenza della «Tirena» di Marino Darsa nella «Dubravka» di Giovanni Gondola* (39—66). Autor je dao zanimljiv prilog povijesti hrvatske književnosti pokazujući kako je u Gundulićevoj »Dubravci« bio presudan utjecaj Držićeve »Tirene«. — LEO KOŠUTA, *Siena nella vita e nell'opera di Marino Darsa (Marin Držić)* (67—121). Autor je u ovoj bogatoj raspravi dao mnogo više o književnoj fizionomiji M. Držića nego što se to može zaključivati iz naslova. Jače je podvukao Držićevu ulogu u Sieni, a u pogledu sienskih teatarskih utjecaja autor smatra da je tamošnji pučki igrokaz poslužio Držiću kao odskočna daska za pastirsku komediju; svoj je dramski repertorij obogatio domaćim i drugim renesansnim tvorbama tako da je kat-

kada svoje uzore nadmašio ili usavršio. Za sve to autor je iznio i rezultate svojih arhivskih studija i literature, a pogotovo vlastite analize Držićevih djela u poređenju s talijanskim autorima. Često korigira ili stavlja u realne granice dosadašnje stručne pisce o Držiću.

VOL. X (1962)

Čitavo godište ispunjeno je raspravama iz novije književnosti.

VOL XI (1963)

ROBERTO ORLANDI, *Il plurale breve e lungo in serbo-croato* (3—33). Autor ovdje daje sistematsku i preglednu raspravu o kratkom i dugom pluralu imenica muškog roda u srpskohrvatskom i to s gledišta historijske evolucije. Polazna je tačka praslavenski dočetak na -ov- iz kojeg se u našem jeziku razvila potpuna deklinacija dugog tipa koja je općenito zahvatila jednosložne riječi, a druge djelomično. Dugi se oblici javljaju u štokavskim spomenicima od XII st., ali je istom od XVI st. razvitak rašireniji, a u XIX st. dugi su oblici kod jednosložnica posve zavladaali. U višesložnim imenicama dugi plural se mnogo sporije širi, tako da se tek u XVIII i XIX st. može naći veći broj potvrda. U kategoriji jednosložnica dugi se plural ustalio zbog analogije akcenatskog tipa riječi sin-sina-sinovi i građ-grāda-grādovi; u dvosložnim riječima s nepostojanim *a* širenje dugog plurala išlo je preko imenice ovan-ovnovi u tijesnoj vezi s riječju volovi; u dvosložnim imenicama bez nepostojanog *a* koje u nom. sg. imaju akcenatski tip $\varnothing$ dugi plural imao je svoj začetak u riječi vitez. Imenice ovan i vitez idu među malobrojne dvosložne imenice koje su imale dugi plural već prije XVIII stoljeća. — SANTE GRACIOTTI, *L'origine italiano delle glagolitiche Kvadrige duhovne* (86—104). Autor je obratio pažnju dvjema hrvatskim glagoljskim rukopisima Kvadrige duhovne: jedan je u Nacionalnoj biblioteci u Beču (Cod. slav. 55) pisan rukom Šimuna Grebla u Roču 1493, a drugi je u ostavštini bivše Staroslavenske akademije u Krku, pisan vjerojatno u Istri na prijelazu XV-XVI stoljeća. Graciotti je naime pronašao original naših kodeksa u

djelu »Quadriga spirituale« fra Nikole da Osimo (Auximanus), autora svojevremeno vrlo raširenog djela »Supplementum Summae Sisanae« (koje je do g. 1500. imalo čak 24 izdanja) koji je umro oko 1453. Kao priručnik moralne teologije »Quadriga« je najprije kolala u rukopisima, a štampana je četiri puta od 1470. do 1513, premda je nastala još tridesetih godina XV stoljeća. Autor dolazi do zaključka da je hrvatski prijevod učinjen po nekom rukopisu, jer se tačno ne slaže ni s jednim štampanim izdanjem; ali taj je predložak imao samo tri dijela (umjesto četiri) kao što imaju i oba glagoljska rukopisa. Oba naša rukopisa su prijepisi koji su imali zajednički prototip, a za taj misli Gracioti da je bio za koji decenij stariji od Greblova rukopisa. Pri svojem poređivanju autor se služio bečkim originalom, a za tekst i podatke iz krčkog rukopisa služio se opisom u Štefaničevim »Glagoljskim rukopisima otoka Krka« (Zagreb 1960). — RICCARDO PICCHIO, *A proposito della Slavia ortodossa e della comunità linguistica slava ecclesiastica* (105—126). Autor se vraća na poblizje definiranje i objašnjenje pojmova o kulturno-književnoj zajednici istočnih i južnih Slavena koja se osniva na bizantskom ili ortodoksnom kršćanstvu i crkvenoslavenskom jeziku. Svoja shvaćanja autor je naimeno iznio u svojoj Povijesti stare ruske literature kao i u članku publiciranom u Ricerche slavistiche VI, na što su reagirali i D. S. Lihačev i V. Mošin (u Slovu 11—12) pa autor sada nastoji pokazati kako se radi o nesporazumu, a ne o različitim gledanjima. Zamjera filozofima pojedinih slavenskih narodnosti što na književnu i kulturnu povijest srednjeg vijeka (u koji se uključuje i dalji tok do preporodnih vremena) gledaju s aspekta pojedinih nacionalnih kultura, a ne kao jedinstvenu pojavu pravoslavnog Slavenstva (Slavia ortodossa) kojoj je zajednički crkvenoslavenski jezik. U tom okviru treba gledati i tzv. drugi južnoslavenski utjecaj na rusku literaturu, jer se tu ne radi o običnom utjecaju, nego o situaciji kad je jedan književnik mogao jednako da djeluje i kao srpski i kao bugarski odnosno i kao ruski kulturni radnik. U proučavanju crkvenoslavenskog

jezika treba tražiti jedinstvene norme i individualizirati ih, a ne tražiti samo nacionalne crte, jer to vodi do degradacije crkvenoslavenskog kao »jezika« i do njegove podjele na redakcije koje su u praksi podignute na dostojanstvo jezika. Isto tako ne smije se izgubiti iz vida kompleks opće crkvenoslavenske literature. Stoga će trebati — kako veli pisac — umjesto otjecajima i odnosima između pojedinih literatura govoriti o strujama što se tokom stoljeća izmjenjuju unutar ortodoksnih Slavijske. Ortodokсна Slavijska nije nužno samo religiozni pojam nego mnogo širi kulturno-geografski pojam u koji je uključen i politički aspekt, naročito u shvaćanju Moskve kao trećeg Rima, jer ruski vladari naročito od pada Carigrada sebe smatraju zaštitnicima (pravoslavnog) kršćanstva; a takvo poimanje prihvataju i balkanski pravoslavni Slaveni pod Turcima. Lihačevljevi termin (predrenesansa« ne smatra adekvatnim, zamjenjuje ga izrazom »Rinascita (ne Rinascimento, da se ne brka s evropskim pojmom Preporoda) slava ortodossa«. S našeg gledišta je zanimljivo da pisac nije ni jednom riječju u ovu slavensku zajednicu ubrojio i hrvatske glagoljaše. — GIUSEPPE DELL'AGATA, *Il condizionale in antico slavo* (162—175). Pošto je upozorio na neke modalne glagolske oblike u staroslavenskom koji su preostali kao pravi »fosili« iz starog indoevropskog sistema, autor je utvrdio kondicionalne oblike i njihovu sintaktičku vrijednost u staroslavenskom. Opire se na dosadašnju literaturu o predmetu (Jagić, Meillet, Bräuer, Garde i dr.), ali glavno mu je poređenje s analognim grčkim tekstovima u kojima je na odgovarajućim mjestima konjunktiv ili optativ. Na osnovi 72 primjera kondicionala u tekstovima Evanđelja i Psaltira i paralelnih grčkih modela autor dolazi do uvjerenja da je kondicional autonomno upotrebljavan. Najveći broj kondicionala prevodi grčki hipotetički irealni period, bilo u vrijednosti sadašnjosti ili prošlosti. Drugi slučajevi kondicionala mogu se po nekoj analogiji ili po misaonoj pozadini također dovesti u vezu s irealnom hipotetičnom situacijom. Takva situacija dovodi do fakulta-

tivnosti, tj. zamišljena se irealnost može po volji izraziti kondicionalom ili indikativom (kao i danas u hrvatskosrpskom jeziku).

VOL, XII (1964)

LEO KOŠUTA, *Il mondo vero e il mondo a rovescio in »Dundo Maroje« di Marino Darsa (Marin Držić) (65—120)*. Prolazeći od dosta bogate poslijeratne literature o Marinu Držiću, posebno o interpretiranju prologa u komediji »Dundo Maroje« što ga govori negromant Dugi Nos, autor je iscrpno analizirao tekst prologa i došao do vrlo interesantnih konstatacija i zaključaka. On se suprotstavio koncepciji Živka Jeličića (koju su slijedili i neki drugi naši kritičari) koji je u Držićevu djelu i prologu htio da vidi Držićevu viziju jednog utopijskog komunističkog društva i kritiku aristokratskog Dubrovnika. Lik negromanta autor je — oboružan golemom literaturom iz književne historije, magije i stare geografije — očistio od akcidentalnih sličnosti i literariziranih shvaćanja i prikazao ga kao Držićevu izvornu tvorevinu: negromant predstavlja demistificiranog čarobnjaka, komediografa i glumca koji svojim umjećem stvara novu stvarnost; osim toga u »Dundo Maroju« on predstavlja publici dvije vrste ljudi: *ljudi nazbilj* i *ljudi nahvao* tj. pravih ljudi i lažnih ljudi (negaciju ljudskosti). Sam prolog Dugog Nosa predstavlja: a) imaginarno putovanje po tada poznatom svijetu s aluzijama na problem pronalazjenja izravnog puta do Starih Indija; b) parodiju srednjovjekovnih alegorijskih putovanja prema Zemaljskom raju koju autor poređuje s putovanjem Rabelaisova Pantagruela prema Gornjim Indijama; c) persiflažu dubrovačke književne sredine, koja u ime platonizma osuđuje uvođenje pučke komedije, kao i dubrovačke aristokratske oligarhije koja samo sebe smatra pravim ljudima. Držić je svoju komediju zamislio kao »obrnuti svijet«, kao kazališni svijet komedije te je tako karikirao »čovjeka nahvao«. Autor u dvjema svjetovima i dvjema vrstama ljudi pokušava naslutiti bogumilski dualistički utjecaj. Na kraju zaključuje da se Držićeve »ezoteričke« Stare Indije ne mogu uzeti

kao slika društvene utopije budućnosti, nego kao persiflaža aristokratske koncepcije idealne republike.

VOL. XIII (1965)

ROBERT MATHIESEN, *Nota sul genere acatistico e sulla letteratura agiografica slava ecclesiastica nel XIV e XV secolo (57—62)*. Autor upozorava na tijesnu vezu između širenja nove stilističke norme, ukrašenog stila ili tzv. »pletinja sloves« XIV i XV st. u crkvenoslavenskoj (hagiografskoj) književnosti i postanja žanra akatista (vrste himna u pravoslavnoj liturgiji). Jedna i druga pojava vuku svoje podrijetlo od triju carigradskih patrijarha, zaštitnika hezihazma, iz XIV st. (Isidora, Kalista i Filoteja); u oba žanra išlo se za što jačim stilskim efektima (naročito gomilanjem epiteta) u čašćenju pojedinih svetaca ili blagdana. U crkvenoslavenskih autora taj se stil opravdavao mišljenjem da se slavenski jezik ne može mjeriti s grčkim u vještini pisanja, a u Bizantu se isticalo da je grčki superioran jezik. — SANTE GRACIOTTI, *Il problema della lingua letteraria croata e la polemica tra Karaman e Rosa (120—162)*. Autor je uzeo kao polaznu tačku dvije književnojezične tradicije kod Hrvata: jedna crkvena, glagoljaška, a druga narodna. Autor ocjenjuje da hrvatska književnost nije podlegla teškoj hipotezi staroslavenskog kao istočnoevropske slavenske književnosti, ali da zato nema ni onih prednosti, makar i početnih, što ih imaju te književnosti pa se rađa kasno i razvija se sporo iz vulgarnih (narodnih) tradicija tražeći svoj književni jezik. Čini se da je ovdje neki nesporazum u pogledu kasnog rađanja hrvatske književnosti na narodnom jeziku. Autor tvrdi da je s lekcionarima (potvrđenima s kraja XIV st.) narodni jezik ušao u područje crkvene književnosti, a iz primjera XVI i XVII st. — (kao što su prijevodi Sv. pisma ili čak cijelog misala što ga je našao pokojni C. Giannelli — vidi se tendencija da narodni jezik postane i jezikom liturgije i Sv. pisma. Ovdje saznajemo da S. Graciotti sprema za štampu tekst što ga je započeo pripremati Giannelli. Rekapitulirajući ukoliko historijat naše književnog jezika, pričem je kon-

statirao prevagu štokavskog nad ča-
 vskim narječjem u doba protivu-
 reformacije, autor nije uvijek isko-
 ristio noviju literaturu, npr. radove
 F. Fanceva. Isto tako govoreći o raz-
 nim aspektima hrvatske književno-
 sti drži se pretežno stare naučne li-
 terature: Jagića, Broza, Šurmina i
 dr. Tako se dogodilo da kad npr.
 govori o najstarijim hrvatskim
 štampanim knjigama ne zna ništa
 o glagoljskom brevijaru iz g. 1491.
 (kosinjskom), naprotiv govori o gla-
 goljskom misalu iz 1509. Pošto je
 period takmičenja između crkveno-
 slavenske (na kraju rusificirane)
 tradicije i ambicija narodnog, bo-
 sansko-dubrovačkog književnog je-
 zika prepričao do sredine XVIII
 stoljeća, autor se opširnije zadržao
 na vrhuncu sukoba, oličenog u pole-
 mici Stjepan Rosa — Matej Kara-
 man. Bilo je to korisno, jer npr.
 Rosina uloga, rad i stavovi nisu
 kod nas jasno bili predstavljeni ni
 poslije rasprave M. Vanina. Rosa je
 priredio i Lekcionar i prijevod Sv.
 pisma na bosansko-dubrovačkoj je-
 zičnoj osnovi (što je sve ostalo u
 rukopisima), g. 1746. podnio je Pro-
 pagandi svoje *Notae*, primjedbe na
 Bandulavićev i na Kašićev Lekcio-
 nar, a pred njima raspravu *Praeno-
 tationes* u kojoj je iznio cjelokupno
 svoje shvaćanje o književnom i crk-
 venom jeziku. Posve nekritički po-
 kušava dokazati da je izvorni sla-
 venski jezik najbolje sačuvan u bo-
 sanskom narječju i da on treba da
 bude književni i crkveni jezik; crk-
 venoslavenski jezik je iskvaren, nje-
 govci počeci uopće nisu slavenski (iz-
 raz »slavus« i u pismu pape Ivana
 VIII i drugdje njemu je bosansko-
 dalmatinski); prijevod svetih knji-
 ga postojao je kod Hrvata i Srba
 već prije Metodija; Konstantin Fi-
 lozof, izumilac slavenskog pisma ni-
 je identičan s Ćirilom, Metodijevim
 bratom itd. Posebno se Rosa okomio
 na Karamanov glagoljski Misal što
 je izašao 1741, i to u novom pod-
 nesku Propagandi g. 1750. pod na-
 slovom *Annotazione in ordine alla
 versione detta slava del messale ro-
 mano* itd. Vatikanski i dubrovački
 rukopisi na koje se pozivaju stariji
 autori danas se mogu pronaći, tako
 da su i Japundžić i Graciotti rekon-
 struirali Rosin sadržaj po Karama-
 novim citatima u njegovoj velikoj
 obrambenoj raspravi *Identità della*

lingua litterale slava itd. koju je
 podnio Propagandi 1853. Autor po-
 tanje iznosi sadržaj Karamanovih
 argumenata, osobito u koliko se od-
 nose na problem književnog jezika
 kod Hrvata. Karamanu nije bilo teško
 oboriti Rosine argumente o sta-
 rini bosanskog narječja kao i ostale
 njegove fantazije, ali je i sam pod-
 legao zastarjelim mišljenjima o juž-
 noslavenskoj autohtonosti starosla-
 venskog jezika, o jeronimskom pod-
 rijetlu glagoljice, o potrebi da se
 crkvenoslavenski (i to u ruskoj re-
 dakciji) održi ne samo u crkvenim
 knjigama nego i u drugoj književ-
 nosti itd. Uza sav uspjeh što ga je
 Karaman postigao kod pape Bened-
 dikta XIV, ipak je to bio labudi
 pjev crkvenoslavenske književnoje-
 zične struje, jer je prodor narodnog
 jezika i nova nauka stvari stavila
 na svoje mjesto.

Vj. Š.

OXFORD SLAVONIC PAPERS.

Edited by S. Kononov. Clarendon
 Press, Oxford.

VOLUME X (1962)

B. A. UNBEGAUN. *The language
 of moscovite Russia in Oxford vo-
 cabularies* (46—59). Rukopisi rječni-
 ka Ridley-a i James-a čuvaju se u
 Bodleian Library u Oxfordu. Un-
 begaun specijalnu pažnju posvećuje
 leksikografskom radu Richarda Ja-
 mes-a, koji je bio u Rusiji od 1618—
 1620. kao kapelan u ambasadi kod
 g. Dudley-a Digges-a. James je bo-
 ravio uglavnom na sjeveru, u gradu
 Kolmograd (sada Kolmogory). Za
 razliku od Ridley-a, koji je sastavio
 rusko-engleski rječnik od oko 6.000
 riječi, James je zapisivao ruske iz-
 izraze koje je ondje čuo, ali ne ele-
 mentarne, koje je on dobro znao,
 već pretežno neobične i rijetke iz-
 raze, kao i tehničke termine (ukup-
 no 2.176 riječi). Mnogi od ovih iz-
 raza snabdjeveni su detaljnim obja-
 šnjenjem naziva predmeta i stvari,
 pojmova iz religije, folkloru, a pone-
 kad i iz historije. Prof. B. A. Larin
 priredio je izdanje James-ovog rječ-
 nika (Русско-английский словарь-
 дневник Ричарда Джемса 1618—
 1619, Ленинград, 1959, стр. 423)
 uključivši tu leksički komentar, al-